

СТАНОВИЩЕ

от проф. дн Антоанета Ангелова Анчева

за

присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
научна област 8. Изкуства
професионално направление 8.2. Изобразително изкуство
Национална Художествена Академия
Катедра „Изкуствознание“

Дисертационен труд на тема

ЕЗИЧЕСКИ РИТУАЛНИ СЪДОВЕ В БЪЛГАРИЯ. ФОРМИ, ИДЕЙНО СЪДЪРЖАНИЕ, ФУНКЦИИ

дисертант

Пламен Орфеев Терзиев

Научен ръководител:

Проф. д-р Зарко Ждраков

Представените от дисертанта Пламен Орфеев Терзиев материали по процедурата за защита на дисертационния труд са напълно в съответствие с условията и реда, установени в ЗВО (Глава V), Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане, както и с вътрешния Правилник на НХА.

Дисертационен труд „Езически ритуални съдове в България. Форми, идейно съдържание, функции“ е с общ обем от 231 страници и включва 166 страници основен текст. Съдържа увод, изложение в 3 глави и заключение, както и приложения, библиографски апарат и списък на илюстрациите. Текстът е онагледен с 557 илюстрации.

Като структура, както отбелязахме, изследването се състои от увод, три глави, заключение и библиография. В увода е обоснована актуалността на темата на дисертационния труд, уточнен е

предметът, целта и задачите на изследването както и използваната методология и научен инструментариум. В зависимост от поставената задача и цели, основните приложени изкуствоведски методи са хронологическо-историографски, формално-стилов, идейно митопоетичен, топографски и др. от областта на иконологията. В увода дисертантът уточнява, че поведението на древните хора в голяма степен е било подвластно на страхопочитанието пред природните и космически стихии, поради което те са се стремили да ги омилостивят. За целта са осъществявали ритуални практики, в които са били използвали ритуални съдове, чиято форма и материал са зависели от практикуваните ритуали, изразената към определени божества почит, времеви период и пр.

Първата глава от дисертационния труд е посветена на „Праисторическите ритуални съдове“ и в нея са проследени и анализирани множество ритуални съдове, открити по българските земи, които са свързани с мигриращите „прединоевропейски земеделци и скотовъдци, създали колонии в търсене на плодородни земи“ и които заедно с носещите със себе си разнообразни материали – нефрит, сардоникс и пр., пренасят и почитта си към своите божества.

Втора глава е посветена на „Тракийските ритуални сервизи“ и в нея докторантът подробно анализира съдовете от редица съкровища като Вълчитрънския златен ритуален сервиз, тракийския ритуален сервиз, открит в Казичене (София), Луковитското погребално съкровище, Рогозенското съкровище, съкровището от Борово край Русе, Панагюрското съкровище, съдовете от погребалния комплекс на одрския цар Севт III в могилата край Шипка и пр., проследявайки формите на

приемственост и взаимодействие на траките с представителите на древните цивилизации, със съществуващите култове и ритуали.

Третата глава е озаглавена „Прабългарски ритуални съдове“ и в нея авторът анализира ритуални съдове от съкровището на хан Кубрат, съкровището на хан Аспарух от Банат (Над Сент Миклош) и др., като тук той включва и изображения, като например това от каменните „балвани“ от района на Плиска. Анализите и съпоставките, които докторантът прави са задълбочени и аргументирани и са резултат на детайлно проучване и изследване.

В Заключението дисертантът синтезира вече изведените в изложението основни изводи и обобщава резултатите от изследването, представя в синтезирана форма актуалността и научната новост на изследването.

Дисертацията на Пламен Терзиев представлява научно изследване, което изключително обхvatно разработва темата в нейния теоретичен аспект, като включва извънредно много примери.

Считам, че темата, която докторантът е разработил е дисертабилна, а изследването притежава подчертано приносен характер. Дисертационният труд е опит да се анализира и осмисли една широкообхватна тема, каквато са езическите ритуални съдове в България с акцент върху формите, идейното съдържание и функции. Боравенето на Пламен Терзиев с материята и съществуващата литература, показва много добрата му информираност и подготовка.

Безспорно авторът е осъществил широка проучвателна дейност. Разбира се, не само издирването на материала, но и неговият анализ и интерпретация, както и включването на нови, по-слабо познати и проучени материали съставляват научен принос.

Приносните елементи на дисертацията като цяло са в осветляване на ритуалното използване на съдовете в периода от Древността до Ранното Средновековие, свързани със соларния култ. Проследени са основните използвани теми като тези за живота, смъртта и възкресението-плодородие в обредните практики в конкретни сервиси и съдове, като се проследява развитието на формата и декорацията във връзка с осъществяваните култови практики.

Важни приносни моменти, формулирани от дисертанта, имат също установената от него връзка на съдовете с образа на Великата богиня майка и нейните фалически символи - купа (фиала) и рог (ритон). Както и идентифицирането на функциите на предметите от Вълчитрънското съкровище в контекста на хиперборейските символи – употреба на кехлибар и електрон, също заровено без археологически контекст.

Важен принос е разкриването на цялостната идейна програма на Панагюрския ритуален сервиз, отнесена към кабирическата (Дионисијева) мистерия – „деветте съда символизират разчлененото тяло на царя и ритуалното му раждане/възраждане, инициация с героични постъпки, царска инвестиция, лечение и изкупление на греха“.

Също така, подчертан принос е свързването на хунобългарските ритуални съдове (котли, блюда) със соларния зороастрийски култ, както и идентифицирането на ритуалното погребване със съдове и инсигнии на хан Кубрат (Курт в „Именника“) в местността „Куртгород“ край Малая Перешчепина в Украйна и пр.

Прави впечатление, че дисертантът осъществява своите анализи на базата на многобройните примери на ритуални съдове

изключително многостранно и детайлно, потърсена е връзката с определен култ, ритуал и пр.

В своя труд докторантът много добре борави с методологическия апарат и методологическите подходи на изследване. В края на изследването са формулирани изводи и обобщения, които представят основните постигнати резултати.

Дисертационният труд на Пламен Терзиев показва сериозна теоретична подготовка и информираност, демонстрира умело боравене с материала, познаване на съществуващата литература по проблема, привежда подходящи цитирания и пр.

Изследването притежава подчертано приносен характер. Оценката ми за дисертационния труд, автореферата и научните приноси е положителна. Считам, че той отговаря напълно на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, ЗВО и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ в НХА.

Като имам предвид всичко това, давам своята положителна оценка и убедено препоръчам на уважаваното Научно жури да присъди на Пламен Орфеев Терзиев образователната и научна степен „доктор”.

05.10.2024 г.

проф. д-р Антоанета Анчева